

GRÉCKO-TURECKÉ SPORY O MORSKÉ HRANICE VO VÝCHODNOM STREDOMORÍ – POLITICKO- GEOGRAFICKÁ ANALÝZA

Filip Šandor, Daniel Gurňák

Univerzita Komenského v Bratislave, Prírodovedecká fakulta, Katedra regionálnej geografie a rozvoja regiónov, e-mail: filip.sandor@uniba.sk, daniel.gurnak@uniba.sk

Abstract: The aim of this paper is a political-geographical analysis of the foreign policy of Greece and Turkey in the context of disputes over maritime borders in the Eastern Mediterranean region. Focusing on the state interests, we examine and identify the new coalition blocs created in the Eastern Mediterranean and the wider Middle East region in recent years. Based on the theoretical research of borders and theoretical approaches in international relations, we analyze the disputes as a complex multidimensional conflict that impacts countries foreign and security policy in the region. The partial goal is to analyze the official state meetings of Greece and Turkey since 2019. We focus on the quantitative analysis and comparing the data of meetings and identifying the spatial aspect of the foreign policy trends of Greece and Turkey towards the countries of the region and their territorial overlap of foreign policy interests. The analysis results are a comprehensive assessment of disputes in the Eastern Mediterranean with a description of the current situation.

Keywords: Greek-Turkish relations, political geography, maritime borders, foreign policy

1 ÚVOD

„Vzhľadom na potenciál krajiny, jej geopolitickú stopu a geografickú polohu musím povedať, že sme celkom spokojní s tým, čo sa podarilo dosiahnuť počas dvoch rokov vlády premiéra Mitsotakisa. Sme presvedčení, že vážna turecká agresia, v skutočnosti neo-osmanský prístup, ktorý nám do súčasnosti nebol známy, bola zvládnutá do tej miery, do akej ju bolo možné vyriešiť. Podarilo sa nám obrátiť tureckú agresiu na „zbraň“ proti samotnému Turecku, to znamená, že Turecko nám nechtiac pomohlo nadviazať porozumenie a spojenectvá. Sme optimisti v tom, že použitím rovnakej taktiky a neustálej diplomatickej mobility dokážeme rozšíriť svoje obzory a nakoniec dosiahnuť konečný cieľ pre našu krajinu - vytvorenie podmienok pre bezpečnosť a prosperitu.“ Úryvok prejavu ministra zahraničných vecí Grécka Nikosa Dendiasa na konferencií v Aténach 17. júna 2021 (Dendias, 2021).

V posledných rokoch sme svedkami čoraz asertívnejšieho postupu Turecka pod vedením prezidenta Recep Tayyip Erdogana vo viacerých smeroch. Okrem komplikovaných vzťahov s Európskou úniou, ktoré prešli zaťažkovou skúškou počas migračnej krízy v r. 2016, angažovaniu Turecka v konflikte v Sýrii a v niektorých ďalších, sa najmä počas roka 2020 znova vyhrotili napätia ohľadom morských hraníc Turecka. Ide o komplikovaný a strategicky mimoriadne dôležitý priestor východného Stredomoria. Hoci za hlavných rivalov v tomto priestore sa tradične považujú Grécko a Turecko, aktuálne spory o vymedzení morských hraníc majú ďaleko širšie súvislosti a nedajú sa považovať len za bilaterálny problém uvedených krajín. Ako chceme poukázať v našom príspevku, v hre je otázka strategických prepojení Európskej únie (ďalej EÚ) a Blízkeho východu, kontakt Izraela s EÚ, či naopak šírenie vplyvu Turecka v priestore Stredomoria a samozrejme už tradične i otázka Cyprusu. Prvoplánovo však ide aj o nové perspektívne ložiská nerastných surovín, čo je podľa Turecka hlavným dôvodom jeho aktivít.

2 TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ POLITICKO- GEOGRAFICKÉHO VÝSKUMU MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV A MORSKÝCH HRANÍC

Politicko-geografický prístup výskumu zahraničnej politiky Grécka a Turecka v kontexte hraničných sporov vo východnom Stredomorí možno považovať za najvhodnejší pre jeho konkrétnosť a názornosť. Interdisciplinárny charakter politickej geografie ponúka rozmanitosť použitých metód a prístupov. Nakoľko zahraničnú politiku a medzinárodné vzťahy je ťažké zobrazit' jasne a graficky (Wilhelm, 2006), práve geografia vkladá do medzinárodných vzťahov konkrétnosť, jasnosť a názornosť v podobe máp.

Výskum sporov medzi Tureckom a Gréckom možno aplikovať na pozadí klasických prístupov medzinárodných vzťahov – realizmus a liberalizmus. Klasický realizmus sa vyznačuje anarchickým medzinárodným systémom, v ktorom sú štáty závislé od svojich vlastných schopností alebo moci na presadzovanie svojich národných záujmov (tab. 1). Najdôležitejším národným záujmom je prežitie štátu vrátane jeho obyvateľov, politického systému a územnej celistvosti. Medzi ďalšie významné záujmy realistov patrí zachovanie kultúry a hospodárstva. K spolupráci dochádza, keď strany zistia, že ich záujmy sa zhodujú (napr. vznik aliancií, ktoré sú určené na maximalizáciu ich kolektívnej sily). Naopak rivalita, konkurencia a konflikty sú výsledkom stretu národných záujmov, ktoré sú charakteristické pre anarchický systém. (McClelland a Pfaltzgraff, 2019). Spoluprácu v kontexte gréckej a tureckej zahraničnej politiky možno jasne vidieť na formujúcich sa ad hoc blokoch v regióne. Zahraničná politika v realizme je teda len prostriedok k naplneniu národného záujmu v interakciách s ostatnými štátmi. Prvoradým cieľom je zaistenie bezpečnosti štátu a jeho prežitie v prostredí anarchie (Kratochvíl a Drulák, 2009). Treba však zdôrazniť, že práve vytváranie uvedených ad hoc blokov môže výrazne komplikovať medzinárodné vzťahy v regióne a nielen tam. V prípade, ako sa to aj

deje, že sa tieto bloky vytvárajú aj v rámci časti členských krajín EÚ, dochádza k naštarteniu a oslabovaniu snáh o jednotnú vonkajšiu zahraničnú politiku EÚ.

Tabuľka 1 Porovnanie niektorých ukazovateľov vybraných krajín podľa prístupov realizmu v roku 2020

	Grécko	Cyprus	Izrael	SAE	Egypt	Francúzsko	Turecko
Vojenské výdaje k HDP (%)	2,8	1,6	5,6	5,6	1,2	2,1	2,8
Vojenské výdaje (v mld. USD)	5,3	0,4	21,7	19,8	4,5	52,7	17,7
Počet vojakov*	147 850	16 000	177 500	63 000	835 500	304 800	512 200
HDP (v mld. USD)**	209,9	24,9	394,7	421,1	303,1	2 715,5	761,4

Vysvetlivky: * v roku 2018, ** v roku 2019

Zdroj: Lopes da Silva, Tian a Marksteiner (2021), Jo (2021), SIPRI (2021), The World Bank (2021)

V istej kontrapozícii voči realizmu sa pojem liberalizmus používa v medzinárodných vzťahoch ako súhrnné označenie pre idealistické teórie (tab. 2). Základným znakom týchto teórií je chápanie štátu len ako jedného z možných aktérov medzinárodných vzťahov. Význam majú aj jednotlivci, medzinárodné organizácie alebo ekonomika. Povaha medzinárodných vzťahov má kooperatívny charakter a jednotliví aktéri sa snažia riešiť svoje spory mierovou cestou (diplomatically) namiesto vojenských stretov (mocensky) (Kratochvíl a Drulák, 2009). Objektom výskumu sú prevažne politicko-ekonomické otázky, a preto hierarchii svetových problémov nie vždy dominujú záležitosti vojenskej bezpečnosti (Viotti a Kauppi, 2012). Vo vzťahu k zahraničnej politike liberalizmus zdôrazňuje vzťah medzi domácou a zahraničnou politikou. Zahraničná politika je vysvetľovaná zdola ako preferencie jedinca či skupiny smerom hore k zahraničnopolitickému chovaniu štátu (Kratochvíl a Drulák, 2009). Hlavné odlišnosti od realizmu možno vidieť v dôraze na slobodu, kapitalizmus, demokraciu, vnútroštátne procesy, nadnárodné organizácie, rozvoj medzinárodnej spolupráce, obchodu a snahu o celkový pokrok k mieru (Pšeja, 2005). Liberalizmus je pokladaný realistami za utopický a nereálny.

Tretia rozšírená teória je konštruktivizmus. Konštruktivistický prístup analyzuje správanie štátu v kontexte jeho charakteristík. Podľa tejto teórie sú všetky štáty jedinečné a majú súbor politických, kultúrnych, ekonomických, sociálnych alebo náboženských charakteristík, ktoré ovplyvňujú ich zahraničnú politiku. Štáty majú identity a tieto identity definujú ich správanie v medzinárodnom systéme. Konštruktivisti tvrdia, že všetky inštitúcie vrátane štátu sú sociálne konštruované v tom zmysle, že odrážajú „intersubjektívny konsenzus“ zdieľaných presvedčení o politickej praxi, prijateľnom sociálnom správaní a hodnotách. Občania krajiny neustále

konštruujú realitu, o ktorej sa prijímajú politické rozhodnutia vrátane rozhodnutí o vojne, mieri, konfliktoch a spolupráci (McClelland a Pfaltzgraff, 2019). Z konštruktivistického hľadiska je medzinárodný systém zložený zo sociálnych interakcií štátov a ich spoločného chápania v medzinárodnej spoločnosti (Kaarbo, 2015) (tab. 2). Normy vhodného správania sa stávajú medzinárodnými štruktúrami, ktoré obmedzujú zahraničnú politiku štátov (Kratochwil, 1989). Štáty môžu tiež prispieť k vypracovaniu noriem, ako sú napríklad kroky rakúskej vlády na podporu humanitárnych noriem týkajúcich sa zákazu jadrových zbraní alebo úloha Kanady pri podpore medzinárodných rokovaní o zákaze mín (Lantis a Beasley, 2017).

Tabuľka 2 Porovnanie hlavných prístupov medzinárodných vzťahov podľa Walt (1998)

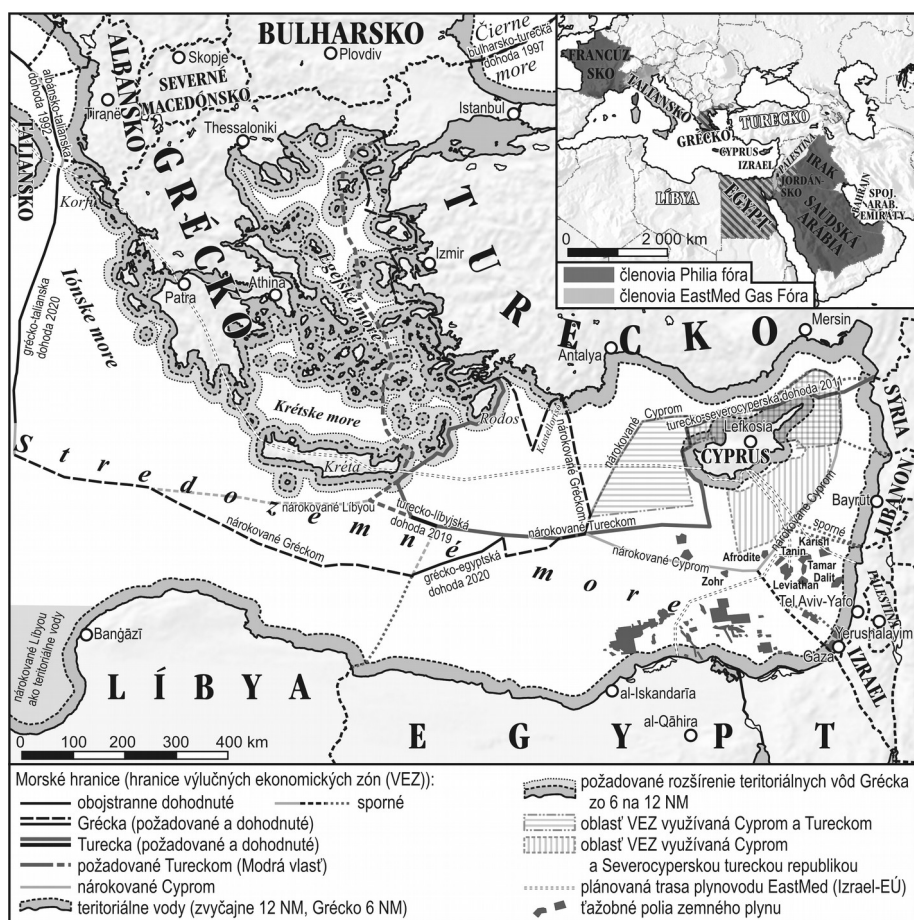
	Realizmus	Liberalizmus	Konštruktivizmus
Teória	Štáty bojujú o bezpečnosť, moc a prežitie	Boj o moc prekonáva prosperita a liberálne hodnoty	Správanie štátov je formované vierou, normami, identitou
Objekty analýzy	Štáty	Štáty	Jednotlivci (elity)
Hlavné nástroje	Ekonomická a najmä vojenská moc	Rôzne (medzinárodné organizácie, ekonomika, demokracia)	Idey a diskurz
Hlavné limitácie	Nezohľadňuje medzinárodné zmeny	Tendencia ignorovania sily štátu	Ťažko predvída budúcnosť založenú na ideách a diskurze

Nakoľko do komplexného sporu vo východnom Stredomorí vstupuje mnoho faktorov, nemožno ho jednoznačne posudzovať výlučne v rámci ani jedného z uvedených teoretických prístupov k medzinárodným vzťahom. Existencia EÚ a NATO predpokladá liberalistický prístup, kedy Turecko a Grécko sú členmi tej istej obrannej aliancie a Grécko je členom EÚ, ktorej je Turecko stále kandidátskou krajinou. Reálna politika Turecka, ale aj Grécka však indikuje skôr realistický aspekt v ich zahraničných politikách. Konštruktivisti sa zase môžu presvedčivo oprieť o spájanie krajín podľa idey a náboženstva. V tomto prípade je to blok krajín oponujúci radikálnemu islamu (Spojené arabské emiráty, Egypt, Izrael, Francúzsko), ktoré sa stavajú na stranu Grékov v spore s Tureckom, ktoré naopak indikuje podporu napr. opozičného Moslimského bratstva v Egypte, islamistické frakcie v Líbyi a v súčasnosti sa najradikálnejšie zastáva Palestínčanov v izraelsko-palestínskom konflikte (hoci donedávna bolo práve Turecko pomerne významným partnerom a spojencom Izraela).

Okrem teoretických prístupov k analýze medzinárodných vzťahov sa v prípade skúmanej problematiky zaoberáme aj otázkou morských hraníc. Hoci v rámci stredoeurópskej geografie je táto otázka zdanlivo marginálna, treba zdôrazniť, že v súčasnosti najvýraznejšiu časť hraničných sporov vo svete predstavujú práve spory o morské hranice. Tieto spory pritom majú veľmi veľký potenciál výrazným spôsobom ovplyvňovať nielen medzinárodné vzťahy, ale majú, resp. môžu mať aj vý-

znamné ekonomické dôsledky. Príčinou stále početnejších sporov o vytyčovanie morských hraníc sú na jednej strane čoraz dostupnejšie technológie umožňujúce efektívne využívanie morského dna, či už na ťažbu surovín, alebo na budovanie nových druhov dopravných spojení (okrem podmorských komunikačných káblov aj podmorské potrubia, energovody a pod.), no stále svoju úlohu zohrávajú aj klasické faktory, ako je kontrola námornej dopravy, či využívanie, resp. kontrola a ochrana rybolovných oblastí. Hoci postupne sa v priebehu 20. stor. napokon pod gesciou OSN po vyše 10 rokov trvajúcich jednaniach v r. 1982 podarilo uzavrieť Dohovor OSN o morskom práve, ktorý postupne ratifikovala väčšina krajín sveta, niektoré ju odmietli. Okrem USA ju dodnes ani nepodpísali v rámci nášho záujmového regiónu najmä Turecko, Izrael a Sýria a neratifikovala ju Líbya. Podľa dohovoru sa vymedzujú základné pojmy vymedzenia morských hraníc a tiež maximálne limity. Definujú sa pravidlá vymedzenia základnej pobrežnej čiary, ktorá nutne nemusí v istých prípadoch kopírovať reálnu líniu pobrežia (úzke zálivy, či ústia riek môže čiara spájať, maximálna dĺžka spojnice však nesmie byť dlhšia ako 24 námorných míľ (44,45 km)). Všetky vody v rámci základnej pobrežnej čiary sú potom považované za vnútorné vody podliehajúce plne jurisdikcii daného štátu, pričom lodná doprava je možná iba so súhlasom daného štátu. Za vnútorné vody sa považujú aj medziosetrovné vody súostrových štátov ako sú Filipíny a Indonézia, no s tým rozdielom, že je v nich povolená pokojná plavba, ale tieto štáty môžu vymedziť plavebné koridory, kde je takáto medzinárodná plavba povolená. Podobný štatút majú aj teritoriálne vody, kde je taktiež povolená pokojná plavba bez poplatkov, ale aj možnosť jej obmedzenia do vymedzených koridorov. Teritoriálne vody môžu siahať maximálne 12 námorných míľ (22,22 km) od základnej pobrežnej čiary. Ďalej sa vymedzuje príľahlá zóna morských vôd, v ktorej pobrežný štát môže vykonávať policajnú kontrolu, aby zabezpečil dodržiavanie svojich colných, finančných, imigračných, alebo zdravotných predpisov. Táto príľahlá zóna nemá siahať ďalej ako 24 míľ od základnej čiary, od ktorej sa meria šírka teritoriálneho mora. Najkontroverzejšie spory v súčasnosti však vyvoláva vymedzenie výlučnej ekonomickej zóny, ktorej maximálna šírka bola stanovená na 200 námorných míľ (370 km) od základnej pobrežnej čiary, pričom musí ísť o more nad pevninským šelfom. Táto zóna sa síce nepovažuje za súčasť štátneho územia daného štátu, avšak daná pobrežná krajina má výlučné právo na jej hospodárske využívanie, pričom ostatné krajiny majú právo slobodnej plavby a preletu. Okrem týchto vymedzených pojmov sú definované i medzinárodné úžiny, kde je zaručená pokojná plavba bez poplatkov, medzi ne patria i Bospor a Dardanely. V prípade, že sa na rôznej úrovni (teritoriálnych, príľahlých vôd, či výlučnej ekonomickej zóny) pásma prekrývajú, napr. v prípade protiľahlých pobreží dvoch krajín, vymedzuje sa spravidla stredová línia. Rozmedzím susediacich sektorov by mala byť kolmica vedená od hraničného bodu na pobreží smerom na otvorené more. Z už uvedeného je však zrejmé, že spôsob vytyčovania morských hraníc pripúšťa veľmi rôzne výklady, čo sa ešte zhoršuje pri veľmi vysokej miere členitosti pobrežnej línie, ako aj v prípade, že ide o (takmer) uzavreté more s pomerne malou rozlohou. Obe situácie sú pritom typické tak pre východné Stredomorie ako celok, kde napr. šírka mora v smere sever juh (Turecko-Afrika) sa pohybuje v rozmedzí

500 – 600 km, teda neprekračuje vzdialenosť cca 330 námorných míľ, no ešte viac pre Egejské more, kde vzdialenosť medzi jednotlivými početnými ostrovmi sa pohybuje od cca 2 km, zväčša však cca 20 km a len v centrálnej časti dosahuje niečo málo nad 100 km (60 námorných míľ). Z uvedeného vyplýva, že celé Egejské aj Stredozemné more má byť „rozparcelované“, otázka však je, akým spôsobom (obr. 1).

Obrázok 1 Spory o morské hranice vo východnom Stredomorí (2019 – 2021) a formujúce sa záujmové bloky krajín (vlastné spracovanie podľa ILLS 2021 a ďalších zdrojov)

3 VÝCHODNÉ STREDOMORIE – STARONOVÉ GEOPOLITICKÉ OHNISKO

Prvé objavy ložísk zemného plynu vo východnom Stredomorí možno pozorovať už v druhej polovici 80. rokov 20. storočia v morskej zóne Egypta a pri delte Nílu severne od Alexandrie a Port Saidu (Khadduri, 2012). Od roku 2000 došlo v regióne východného Stredomoria k významným objavom ložísk zemného plynu a ropy. Od roku 2009 uskutočnili Izrael, Egypt a Cyprus sériu rozsiahlych objavov plynu pri východnom pobreží Stredozemného mora, kde americký geologický prieskum v roku 2010 odhadol podmorské zásoby zemného plynu na 3,5 bilióna m³ a zásoby ropy na 1,7 miliardy barelov (Winter, 2018). Objavy pokračovali do roku 2012, kedy prišlo k jednému z najvýznamnejších objavov uhl'ovodíkov v regióne. Do roku 2015 Egypt oznámil objav najväčšieho plynového poľa Zohr vo východnom Stredomorí talianskou spoločnosťou ENI (ElBassoussy, 2018). Najnovšie turecký prezident Recep Tayyip Erdogan oznámil objav nových ložísk zemného plynu v Čiernom mori, kde Turecko plánuje začať ťažbu v roku 2023. Štátna energetická spoločnosť Tpaó objavila v pobrežnom vrte Amasra-1 135 miliárd m³ plynu, čím sa celkový objem ložísk objavených za posledný rok zvýšil na 540 miliárd m³ (Ozsoy, 2021).

Objav nerastných surovín v regióne avšak obnovil napätie a „zamrznuté“ hraničné spory nielen medzi Tureckom a Gréckom, ale aj medzi Tureckom a Cyprusom a inými krajinami regiónu. Najmä v posledných rokoch možno pozorovať zvyšovanie napätia, provokácie a diplomatické roztržky predovšetkým medzi Tureckom a Gréckom, ktoré spolu s Cyprusom hrajú aktívnu úlohu v regióne a hľadajú spojenectvá s blízkymi štátmi.

Región geograficky spája východ a západ a je dôležitou obchodnou cestou. Aj z tohto dôvodu sa zvyšuje záujem krajín, ktoré prepravujú alebo čerpajú energetické suroviny cez východné Stredomorie – ako USA, Rusko, Spojené kráľovstvo, Taliansko, Nemecko, Saudská Arábia, Spojené arabské emiráty a Irán. Na druhej strane aj Turecko, Izrael, Egypt, Cyprus, Grécko, Libanon, Sýria a Líbya posledné roky podnikajú aktívnu politiku v regióne (Alrihani, 2021).

4 PROBLEMATIKA HRANÍC V KONTEXTE GRÉCKO-TURECKÝCH SPOROV

Vymedzenie morských hraníc vo východnom Stredomorí komplikujú nielen geografické, ale najmä politické faktory. Turecko nie je viazané Dohovorom OSN o morskom práve, na druhej strane však Grécko ako jeho signatár ani neuplatnilo v maximálnom rozsahu svoje nároky. Turecko si nárokuje svoju výlučnú ekonomickú zónu na celý kontinentálny šelf, za ktorý považuje celé dno Stredozemného mora. Významnou komplikáciou je tiež neuznatie Cypru (Cyperskej republiky) Tureckom. Turecko formálne uznáva iba Severocyperskú tureckú republiku, no fakticky využíva jej územie vrátane morských vôd.

Grécko si od r. 1947 uplatňovalo v Egejskom mori teritoriálne vody do vzdialenosti 6 námorných míľ od pobrežia, no v polovici 90. rokov sa ich pokúsilo rozšíriť na 12 míľ, na čo Turecko deklarovalo, že to bude vnímať ako akt vojny (Dural, 2021). Grécko však v januári 2021 schválilo návrh zákona, ktorým rozšírilo svoje teritoriálne vody v Iónskom mori zo 6 námorných míľ na 12. Grécko tým signalizuje, že neustúpi od práv priznaných medzinárodným právom (Alrihani, 2021). Napriek napätiu politický dialóg medzi Tureckom a Gréckom stále existuje. V roku 2002 začali prieskumné expertné rozhovory o vymedzení hraníc cez Egejské more, ktoré sa však prerušili v roku 2016 po neúspešnom pokuse o prevrat v Turecku (Crisisgroup, 2020). V priebehu roku 2021 sa rozhovory opäť oživilí a vyústili do oficiálnych stretnutí na ministerskej úrovni, kde sa však ministri zahraničia na tlačovej konferencii obviňovali z hraničných sporov, v otázkach migrácie a zo zaobchádzania s menšinami (Euronews, 2021a). Problémom je, že Turecko ako jediné predkladá svojský výklad nárokov na pevninský šelf, teda na výlučnú ekonomickú zónu, ktorá sa má podľa neho rátať iba od pobrežia kontinentu (pevniny), teda má ignorovať priľahlé ostrovy. To by znamenalo, že Turecko by si nárokovalo kontrolu východnej polovice Egejského mora a gréckym ostrovom v tejto oblasti by priznalo (ak vôbec) iba teritoriálne vody, čím by ich fakticky odrezalo od spojenia s pevninským Gréckom. Navyše v súvislosti s pokusom o prevrat v Turecku v r. 2016 unikli dokumenty z prostredia tureckej armády, ktoré dokladali, že tá vypracovala plány na vojenské obsadenie až 131 gréckych ostrovov v oblasti (Bozkurt, 2020). Spory sa tiež tiahnu okolo otázky demilitarizácie východoegejských ostrovov, čo samozrejme vo svetle uvedených informácií je pre Grécko sotva prijateľné. Vzájomné obvinenia, provokácie (v r. 2019 sa napr. prezident Erdogan objavil na fotografii pred mapou tzv. Modrej vlasti (Mavi Vatan), zobrazujúcej polovicu Egejského mora a východnej časti Stredozemného mora ako turecké vody), vojensko-námorné cvičenia sú v posledných mesiacoch bežnou praxou pred nadchádzajúcim politickým vyjednávaním. Počas posledných dvoch rokov Turecko často podnikalo námorné cvičenia, ktoré však sprevádzali prieskumné lode určené na podmorský prieskum nerastných surovín v sporných morských zónach. To vyvoláva kritické hlasy nielen z Grécka, Cyprusu, ale aj z EÚ.

5 ZÁUJMY V LÍBYI

Spor o morské hranice sa prirodzene prenáša na iné štáty a regióny, kde Grécko a Turecko hľadajú spojencov pri obhájení legitímnosti svojich hraníc. Z tohto dôvodu bola Tureckom v roku 2019 podpísaná Dohoda o námorných hraniciach s vládou Líbyjskej Národnej Dohody (GNA) a zmluvu archivovala do OSN s cieľom legitimizovať vykonávanie geologických prieskumov južne od gréckych ostrovov Kréta a Karpathos (Alrihani, 2021). Dôvod, prečo Turecko podpísalo takúto dohodu práve s GNA spočíva v tom, že Turecko už od „Arabskej jari“ v roku 2011 podporovalo snahy Moslimského bratstva o získanie moci v krajinách severnej Afriky (Crisisgroup, 2020). GNA pozostáva aj z predstaviteľov Moslimského bratstva a Turecko

GNA značne podporuje aj vojensky, čo GNA zachránilo pred dobytím Tripolisu v lete 2020 Líbyjskou národnou arabskou armádou (LNA) pod vedením generála Haftara na východe Líbye podporovanou Egyptom, Spojenými arabskými emirátmi (SAE) a Ruskom (Crisisgroup, 2020). Jednou z možných motivácií tejto tureckej podpory islamistickým hnutiam, je snaha podkopať autoritu pôvodne sekulárnych vojenských režimov v regióne, ako možných mocenských konkurentov Turecka (Siegl, 2020).

V marci 2021, po zvolení novej dočasnej vlády v Líbyi, ktorá sa skladá z reprezentantov všetkých politických frakcií v Líbyi sa politickí reprezentanti z Grécka a Turecka stretávajú s príslušnými líbyjskými politikmi v závislosti od preferencií krajiny. Následne niektorí reprezentanti potvrdzujú na jednej strane Turecku ich dohodu o morských hraniciach a na druhej strane tvrdia Grécku, že daná dohoda ešte nebola ratifikovaná. Je zrejmé, že nájdenie „spojenca“ v Líbyi pre Turecko aj Grécko spočíva v tom, že Líbyjská dočasná vláda nemá k tejto otázke jednotný postoj, a preto jej vyhlásenia závisia od príslušného politika v dočasnej vláde.

6 GRÉCKO BUDUJE ĎALŠIE KOALÍCIE

Grécko nezostáva voči čoraz asertívnejšej politike Erdoganovho Turecka pasívne (obr. 2). Najbližší spojenec pre Grécko je prirodzene Cyprus, ktorý sa snaží zvýšiť svoju energetickú bezpečnosť a znížiť ceny energie (Crisisgroup, 2020) jednak rozvinutím ťažby uhl'ovodíkov z morského dna, jednak napojením sa na energetické sústavy EÚ, ale aj Izraela. Keďže Turecko Cyperskú republiku neuznáva, tak jej nároky na výlučnú ekonomickú zónu sú preň nezáväznú. Naopak Severocyperská turecká republika, ktorú Turecko uznáva, vychádza prirodzene v ústrety všetkým tureckým požiadavkám a stanoviskám.

Vo svetle rastúceho napätia možno pozorovať náznaky budovania niekoľkých blokov ako neformálnej koalície proti záujmom Turecka v regióne. Antonopoulous (2021) považuje Philia fórum za jednu z koalícií, ktorá stavia Grécko do centra transkontinentálneho geopolitického poriadku. Philia fórum je zložené z Grécka, Cypru, Egypta, Saudskej Arábie, Bahrajnu, Iraku, Spojených arabských emirátov a Francúzska. Antonopoulous (2021) tvrdí, že fórum stavia Grécko do stredu dvoch geografických osí: horizontálnej z Portugalska do Perzského zálivu a vertikálnej z Balkánu do Egypta, spájajúcu Európu s Afrikou. V tomto kontexte má Grécko ambíciu byť mostom medzi východným Stredomorím a Perzským zálivom. Po negatívnom vnímaní Grécka zo strany EÚ (dlhová kríza) na periférii EÚ sa Grécko snaží využiť svoju polohu v kontexte s novými náleziskami zemného plynu a zmeniť tak svoju rolu na „geopolitické centrum“, ktoré spája Európu, Blízky východ a severnú Afriku (Antonopoulous, 2021). S príslušnými krajinami vo Philia fóre sa Grécko a Cyprus snažia dlhodobšie spolupracovať na rôznych úrovniach a oblastiach, ktoré ich spájajú najmä proti záujmom Turecka v regióne.

Zdá sa, že ďalšou dimenziou možného koaličného bloku je Východné stredomorské plynové fórum (EMGF – East Mediterranean Gas Forum) založené v roku

2019. V roku 2020 sa transformovalo na medzivládnu organizáciu so sídlom v Káhi-re, ktorá zahŕňa Cyprus, Egypt, Grécko, Izrael, Taliansko, Jordánsko a Palestínu (Sukkarieh, 2021). Charta EMFG právne vstúpila do platnosti 9. marca 2021. Nezačlenením Turecka do EMFG je zrejmé, že táto organizácia taktiež signalizuje zvýšenú snahu o spoluprácu medzi krajinami v regióne proti Turecku. Na poli energetickej spolupráce EMFG symbolizuje prvý krok v možnej budúcej hlbšej spolupráci v regióne (vojenskej, ekonomickej). Avšak aj v rámci EMFG existujú hraničné námorné spory ako napr. medzi Libanom a Izraelom, ktoré na poslednom stretnutí spor o námorné hranice nevyriešili. Naopak, 9. marca 2021 po viac ako desaťročí rokovanií, sa však podarilo dosiahnuť dohodu o ložisku zemného plynu Afrodite-Yishai, ktoré leží na hranici výlučných ekonomických zón Cypru a Izraela (The Ministry of Energy of Israel, 2021).

Ďalším konkrétnym krokom k užšej spolupráci je plánovaná výstavba plynovodu z východného Stredomoria, ktorý predstavuje spoločný projekt Grécka, Cypru a Izraela na prepravu plynu do Európy. Pôjde o 2 000 km dlhý plynovod určený na tranzit plynu z východného Stredomoria do Európy. Plánuje sa, že ročne prepraví až 12 miliárd m³ z pobrežných zásob plynu do juhovýchodnej Európy. Očakáva sa, že pokryje asi 10 % potreby zemného plynu v EÚ (Euronews, 2021b) (obr. 1). V súvislosti s tým sa Izrael, Grécko a Cyprus dohodli na prepojení svojich národných elektrických sietí cez 1 500 km dlhý podmorský stredomorský elektrický kábel s kapacitou 2 000 megawattov, aby zaistili svoju energetickú bezpečnosť. Plánované dokončenie má byť v roku 2024 s kofinancovaním zo zdrojov EÚ a má to byť najhlbšie položený a najdlhší podmorský elektrický kábel na svete (Zaken, 2021). Grécko, Cyprus a Izrael tiež prehľbujú svoju spoluprácu na vojenskej úrovni (Aljazeera, 2021). Turecko okamžite protestovalo proti novej dohode a tvrdí, že podmorský kábel pôjde cez jeho nárokové morské územie (Bassist, 2021). Aj z toho vyplýva, že turecké snahy o presadenie svojich nárokov na spoločné morské hranice s Líbyou nemajú len ekonomický rozmer, ale aj strategický, pretože tak by mohlo Turecko blokovať snahy o prepojenie Grécka s Cyprom, Izraelom a Egyptom a teda paralyzovať do značnej miery strategické zábery reprezentované Philia fórom a EMGF.

Tieto „aliancie“ však nie sú jediné a možno pozorovať snahy o posilnenie väzieb medzi viacerými regionálnymi hráčmi s ich vlastnými záujmami v regióne. K partnerstvu Grécka, Cypru a Izraela sa pripojili Spojené arabské emiráty (SAE) na konferencii na Cypre (Pitta, 2021). Cyprus postupne podpísal dohody o vojenskej spolupráci so SAE, Egyptom, Izraelom a Jordánskom (DefenseNews, 2021). Taktiež Grécko zvyšuje svoju vojenskú spoluprácu so SAE (Greek City Times, 2021) a navyše aj so Saudskou Arábiou (Reuters, 2021b). Tieto koalície súvisia s nedávnymi Abrahámskymi dohodami podpísanými medzi Izraelom a SAE a tiež medzi Izraelom a Bahrajnom o normalizácii vzťahov.

Ďalším dôležitým hráčom v regióne je Egypt, ktorý podpísal s Gréckom po 17-tich rokoch dohodu o námorných hraniciach a vytvorili tak spoločnú zónu ako odpoveď na spoločnú zónu Turecka a Líbye (Alrihani, 2021).

Okrem uvedeného Grécko intenzívne rieši aj problémy ohľadom vytyčovania morských hraníc s ostatnými susedmi, najmä v Iónskom mori (Reuters, 2021a). Po

dlhom období stagnácie sa podarilo koncom roka 2020 uzavrieť dohodu o spoločnom postupe v otázke vymedzenia hraníc s Albánskom predložením veci na rozhodnutie medzinárodnému súdnemu dvoru v Haagu, kým s Talianskom bola dohoda o vymedzení výlučných ekonomických zón uzatvorená už v lete 2020. Obe krajiny nič nenamietali ani proti deklarovanému zámeru Grécka rozšíriť svoje teritoriálne vody v Iónskom mori na 12 NM. Atény tak jednoznačne chcú demonštrovať, že sú ochotné a schopné sa dohodnúť a jediným problematickým partnerom zostáva Turecko.

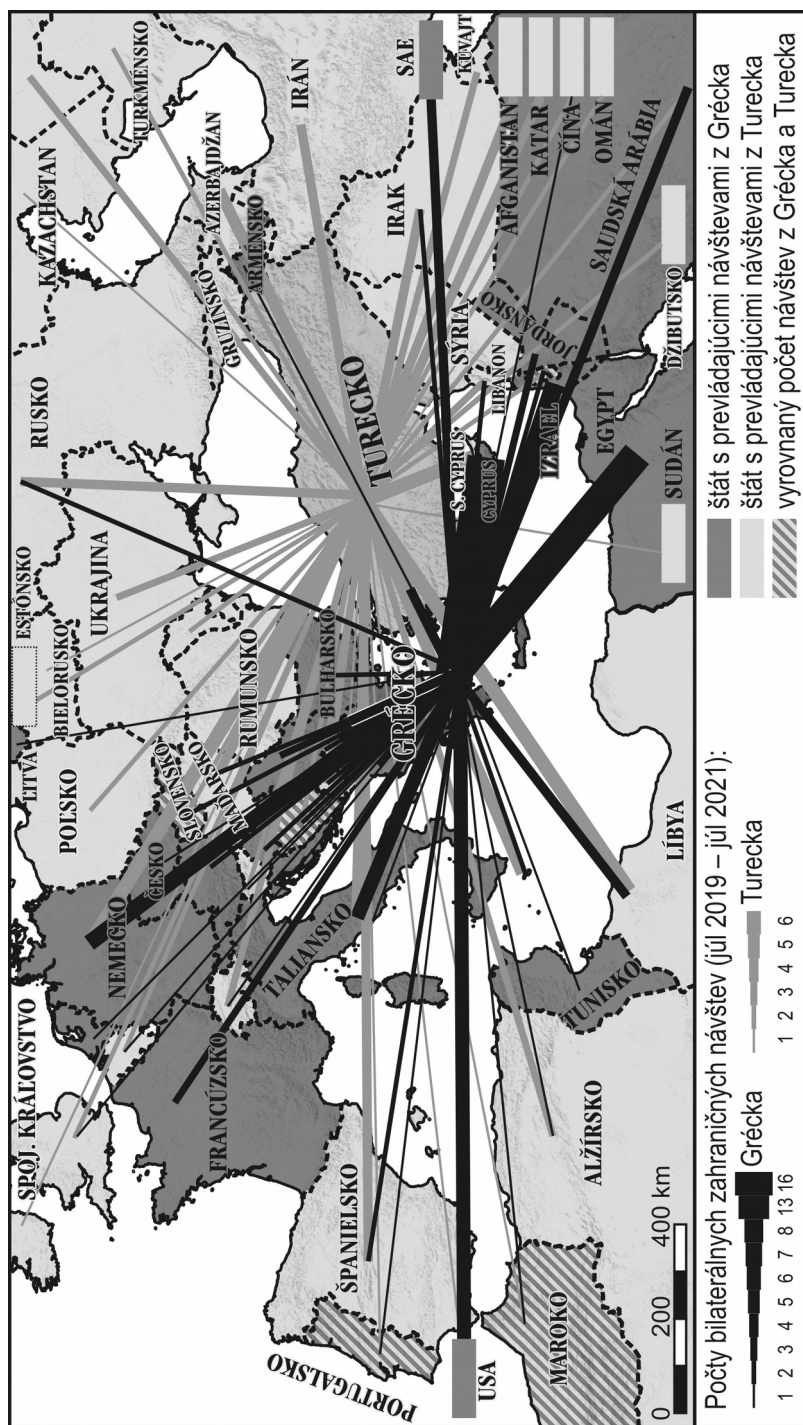
7 TURECKO BUDUJE KOALÍCIE

Zdá sa, že Turecko ako najmocnejší štát v tomto regióne je v situácii, keď stráca svojich potenciálnych partnerov. Táto situácia tlačí Turecko do nevýhodnej pozície voči Grécku a Cypru. Z tohto dôvodu sa Turecko snaží zlepšovať dvojstranné vzťahy s hlavnými krajinami v regióne (obr. 2). V roku 2013 Turecko prerušilo diplomatické styky s Egyptom v súvislosti so štátnym prevratom, ktorý zosadil egyptského prezidenta Mursiho z Moslimského bratstva (Crisisgroup, 2020). V roku 2021 však možno pozorovať snahy Turecka o obnovenie politických kontaktov a v máji sa štátni tajomníci zahraničných vecí stretli v Káhire. Turecko sa tiež snaží podniknúť určité pozitívne kroky k zlepšeniu vzťahov so Saudskou Arábiou a Izraelom, no po nedávnej eskalácii napätia medzi Palestínou a Izraelom sa prezident Erdogan ostro vymedzil voči izraelským vojenským akciám v oblasti pásma Gazy. Možno konštatovať, že v súčasnosti jedinou efektívne spolupracujúcou krajinou v regióne okrem Severného Cypru je pre Turecko Líbya, no vzhľadom k tamojšej vnútropolitkej situácii je i táto podpora veľmi problematická.

Vzťahy Turecka s USA možno považovať za turbulentné najmä kvôli tureckému nákupu ruských protiletadlových rakiet S-400 a taktiež kvôli vyjadreniu amerického prezidenta Bidena o uznaní genocídy Arménov. Vzťahy Turecka s Ruskom sú tiež komplikované kvôli nedávnej tureckej vojenskej podpore Ukrajine v čase eskalácie napätia na ukrajinsko-ruských hraniciach, ale aj kvôli rozdielnym záujmom v Líbyi, Sýrii, a predovšetkým v kaukazskom priestore, kde angažovanie sa Turecka v poslednej vojne (2020) o Náhorný Karabach výrazne podryva tradičný ruský vplyv v regióne.

8 REAKCIA EÚ

Z hľadiska liberálnych teórií by mala mať hlavnú úlohu pri riešení sporov diplomacia a medzinárodné právo na čele s medzinárodnými organizáciami akou je NATO alebo EÚ. Možno konštatovať, že EÚ skutočne má významnú úlohu pri nátlaku na Turecko, no nedávne udalosti pri úvahách o zavedení sankcií dokazujú ešte väčšiu komplexnosť vzťahov vnútorných mechanizmov EÚ. EÚ nie je jednotná v postoji k Turecku tak, ako je to v prípade Bieloruska alebo Ruska. Rozdiely v záujmoch medzi členskými štátmi EÚ sú príliš výrazné na to, aby sa zaviedli

Obrázok 2 Porovnanie zahraničnopolitických aktivít Grécka a Turecka v období rokov 2019 – 2021
(MZV TR, 2021; MZV GR, 2021)

sankcie. Potvrdzuje to samit EÚ-Turecko na konci marca 2021, pri ktorom sa EÚ dokázala zhodnúť iba na spoločnom vyhlásení (Kök, 2021).

Ku Grécku a Cypru sa pridáva najmä Francúzsko a Rakúsko, ktoré zastávajú tvrdšiu pozíciu voči Turecku. Francúzsky prezident dokonca uviedol, že stredomorské krajiny musia vytvoriť Pax Mediterranea proti „imperiálnej regionálnej moci, ktorá sa vracia s fantáziami o svojej vlastnej histórii“ (Antonopoulos, 2020).

Na druhej strane, Nemecko uprednostňuje dialóg s Ankarou, najmä v snahe uchovať krehkú dohodu o migrácii s Tureckom (Crisisgroup, 2020). Taktiež turecká diaspora v Nemecku má svoju váhu na nemeckú politiku (Adar a Toygür, 2020). Taliansko, Malta a Španielsko tiež váhajú s podporou nových sankcií, keďže ich bezpečnostné záujmy v Líbyi sú blízke tureckým (Adar a Toygür, 2020). Taliansky koncern ENI má navyše jeden z najväčších energetických podielov v regióne (Crisisgroup, 2020). Taliansko uskutočnilo samostatné vojenské cvičenia vo východnom Stredomorí nielen s Gréckom a Francúzskom, ale aj s Tureckom (Adar a Toygür, 2020). Ďalším dôvodom, prečo EÚ nezavedie voči Turecku sankcie, je turecké diplomatické úsilie, ktoré pozostávalo z ochoty Turecka napokon rokovať s Gréckom. Tiež možno spomenúť úspešnú tureckú diplomaciu s Nemeckom pred nadchádzajúcim samitom EÚ. Americký prezident Joe Biden zároveň pred samitom EÚ dokonca vyzval EÚ, aby nezavádzala sankcie voči Turecku (Emmott, Chalmers a Gumrukcu, 2021).

9 KVANTITATÍVNA ANALÝZA ZAHRANIČNEJ POLITIKY GRÉCKA A TURECKA

Analýza zahraničnopolitických interakcií v podobe stretnutí s predstaviteľmi partnerských krajín častokrát odhalí nuansy zahraničnej politiky krajiny a reflektuje strednodobý až dlhodobý trend a prioritizáciu krajín v zahraničnej politike štátu (Beneš, 2012).

V rámci tohto príspevku sme sa zamerali na analýzu stretnutí ministrov zahraničných vecí Grécka a Turecka s akýmkoľvek oficiálnym predstaviteľom zahraničného štátu pri bilaterálnom stretnutí alebo multilaterálnom stretnutí (okrem konferencií na fórach medzinárodných organizácií) v období od júla 2019 do júla 2021 (MZV TR, 2021; MZV GR, 2021).

Na základe výsledkov počtu stretnutí a ich teritoriálneho zamerania možno potvrdiť charakter zahraničnej politiky Grécka a Turecka vo svetle budovania koalícií a spojencov opísaný vyššie. Grécky minister zahraničných vecí Nikos Dendias absolvoval celkovo 134 bilaterálnych a multilaterálnych stretnutí s predstaviteľmi 47 krajín sveta. Najvyšší počet stretnutí bolo zaznamenaných s predstaviteľmi Cypru (16), Egypta (13), Izraela (8), Nemecka (7), Talianska (6) a USA (6). Teritoriálne zameranie stretnutí Grécka svedčí o rozmáhajúcej sa všestrannej spolupráci Grécka, Cypru, Izraela a Egypta najmä v kontexte energetických projektov. Popri nich však Grécko potvrdzuje svoje časté kontakty so štátmi vyjadrujúcimi podporu pri grécko-tureckých sporoch ako napríklad Francúzsko (3) a Rakúsko (2) na poli EÚ. Grécko

bolo aktívnejšie aj pri počtoch stretnutí s USA (6), SAE (4) a aj Jordánskom (3) (obr. 2).

Naproti tomu turecký minister zahraničných vecí Mevlüt Çavuşoğlu absolvoval celkovo 177 stretnutí s predstaviteľmi 87 krajín sveta. Najvyšší počet stretnutí bolo zaznamenaných s predstaviteľmi Severného Cypru (6), Líbye (6), Nemecka (6), Azerbajdžanu (5) a Malty (5). Tradične blízke vzťahy boli potvrdené aj s Katarom (4), Kuvajtom (3) či Alžírskom (3). O tureckom záujme o bezprostredné susedstvo svedčí aj vysoký počet návštev do Iraku (4) či Iránu (4) (obr. 2).

Odlišné teritoriálne priority zahraničnej politiky možno prisúdiť spomínaným snahám o budovanie koalícií a budovanie dobrých vzťahov s partnermi blízkych k štátnym záujmom oboch krajín. Taktiež však pozorujeme vysoký počet stretnutí v niektorých regiónoch, kde sa obe krajiny snažia získať lepšie postavenie a vzájomné dohody. Najvýraznejším príkladom je už spomínaná Líbya. To dokazuje aj počet stretnutí s Tureckom (6) a Gréckom (4). V súvislosti s tým možno jednoznačne tvrdiť, že jedným z najvyšších tureckých záujmov počas posledných dvoch rokov bolo potvrdenie platnosti vzájomnej dohody o morských hraniciach s Líbyou. Na pôde EÚ je to Nemecko, ktoré obsadilo druhú priečku pri Turecku a tretiu priečku pri Grécku. Práve politická váha Nemecka je najdôležitejšia pri rozhodovaní aj na poli EÚ v súvislosti so sankciami. Taktiež možno potvrdiť, že objektom podobného zahraničnopolitického záujmu bola Malta (5 stretnutí s Tureckom a 2 stretnutia s Gréckom), Taliansko (4 s Tureckom – 6 s Gréckom), Španielsko (4 s Tureckom – 2 s Gréckom), Rusko (4 s Tureckom – 2 s Gréckom) a Saudská Arábia (2 s Tureckom – 4 s Gréckom). Zaujímavú pozíciu v rámci EÚ má Maďarsko, ktorého predstavitelia sa stretli s Tureckom až 4-krát a s Gréckom 2-krát. Slovensko má vyváženú pozíciu s rovnakým počtom stretnutí s Gréckom aj Tureckom (2) a minister zahraničných vecí a európskych záležitostí SR navštívil Turecko v marci 2021 a Grécko v apríli 2021. Hoci Spojené kráľovstvo má v regióne vitálne záujmy aj v kontexte vojenskej prítomnosti na Cypre, vzájomné stretnutia sú v porovnaní s ostatnými regionálnymi mocnosťami v menšom počte (2 s Tureckom – 1 s Gréckom).

Napokon možno dodať, že hoci Grécko a Turecko sú tradične považovaní za hlavných rivalov v regióne, treba povedať, že ich spojenectvo v rámci NATO nie je len čisto formálne, rovnako ako nie sú prerušené ich vzájomné kontakty a komunikácia, čo dokazuje, že celkovo ministri zahraničných oboch krajín sa stretli 4 krát v období dvoch rokov.

10 ZÁVER

Oblasť východného Stredomoria je staronovým geopolitickým ohniskom, kde má mnoho záujmov mnoho aktérov. Kvôli zapojeniu sa viacerých krajín vyzerá byť situácia neprehľadná a komplikovaná. Najvýraznejší pertraktovaný konflikt, resp. séria sporov je medzi Tureckom a Gréckom resp. Cyprom. Napriek napätiu však existuje dialóg, no možno očakávať, že napätie sa bude stupňovať (Šandor, 2021). Dôvodov je viac, no zdá sa, že sú spojené najmä s pozíciami Turecka, kde sa však

zahraničná politika prepletá s vnútornou. Napriek svojim ambíciám má Turecko množstvo vnútorných politických, ale aj ekonomických a sociálnych problémov, čo oprávnene vyvoláva názory, ale aj obavy, že aktívna zahraničná politika Erdoganovej vlády má čiastočne odvieť pozornosť predovšetkým tureckej verejnosti práve od týchto problémov (Siegl, 2020). Turecko, ktoré chce hrať významnú úlohu regionálnej mocnosti, sa bude snažiť vyvážiť najmä tlak EÚ a jej záujmov, bude sa pokúšať o vytváranie aliancií (napríklad s Líbyou) alebo po počiatočnej nedôvere aj o zlepšenie vzťahov s Egyptom (Turecko je aktívne i v oblasti Červeného mora a Afrického rohu, má svoje základne a vojenské aktivity v Eritrei, či Somálsku a snaží sa o ďalšiu i v Džibutsku), Izraelom alebo Saudskou Arábiou. Na druhej strane dynamická zahraničná politika Grécka a Cypru naznačuje odhodlanie zabezpečiť ich základné záujmy v zmysle realistických teórií, ktoré sa prelínajú so záujmami Turecka. V tejto súvislosti sa naráchlo vytvárajú ad hoc koalície proti Turecku a jeho záujmom. Rozhodujúci však bude postoj hlavných mocností ako USA, Francúzska a stále aj Ruska v týchto sporoch.

Grécko má síce menšie kapacity (demografické i ekonomické), no má viac možností manévrovania (členstvo v EÚ, budovanie koalícií a posilňovanie vzťahov s ďalšími kľúčovými partnermi, ako sú Izrael, Egypt, Francúzsko, Spojené arabské emiráty a Saudská Arábia). Uprostred finančných problémov a pandémie Covid-19 čelí Turecko niekoľkým dilemám. Ak bude viac tlačiť na Cyprus a Grécko, EÚ môže nakoniec reagovať sankciami. Turecko má v otázke migrácie určitú páku na EÚ, ale je málo pravdepodobné, že ju využije v plnej miere, pretože by si skomplikovalo vzťahy najmä s Nemeckom, ktoré sa doposiaľ stavalo voči nemu zmierlivo.

Na základe našich zistení možno tiež konštatovať, že uplatnenie len jedného prístupu medzinárodných vzťahov nemožno chápať absolútne. Realizmus podporuje fakt vojenských výdavkov a budovania partnerstiev v rámci vyvažovania sily v regióne. Teóriu liberalizmu podporuje fakt, že ozbrojený konflikt ešte nenastal (okrem podpory rozdielných strán v Líbyi). Taktiež možno spomenúť aktivity EÚ, NATO, pretrvávajúcu diplomatickú komunikáciu a odôvodňovanie konania oboch štátov v rámci medzinárodného práva. Konštruktivizmus sa potvrdzuje len vo vyhláseniach politikov, no zlyháva pri budovaní vzťahov medzi pravoslávny Gréckom, židovským Izraelom, či moslimskou Saudskou Arábiou, Spojenými arabskými emirátmi či Egyptom, hoci tieto moslimské krajiny sa vymedzujú voči radikálnemu islamu.

Je zrejmé, že výrazná eskalácia vzájomných sporov, či nebudaj až otvorený konflikt nie je v záujme ani jednej zo strán. Pokiaľ však aj naďalej Grécko s Tureckom nenájdu spoločnú reč a budú tvrdo presadzovať národné záujmy v zmysle realistických teórií, tak možno očakávať stúpajúcu dynamiku politicko-geografického vývoja v regióne východného Stredomoria.

PodĎakovanie

Tento príspevok vznikol vďaka podpore grantu UK 39/2021 Priestorová analýza ekonomickej diplomacie SR.

Literatúra

- ADAR, S., TOYGU, I. 2020. *Turkey, the EU and the Eastern Mediterranean Crisis*. German institute for international and Security Affairs. [online] [cit. 2021-06-15]. Dostupné na: <https://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/comments/2020C62_EasternMediterraneanCrisis.pdf>
- ALJAZEERA 2021. *Israel, Greece, Cyprus hold naval drill amid deepening ties*. [online] [cit. 2021-06-16]. Dostupné na: <<https://www.aljazeera.com/news/2021/3/12/israel-greece-cyprus-hold-naval-drill-amid-deepening-ties>>
- ALRIHANI, G. 2021. *Turkey And The Eastern Mediterranean. Middle east political and economic institute*. [online] [cit. 2021-05-13]. Dostupné na: <<https://mepei.com/turkey-and-the-eastern-mediterranean/>>
- ANTONOPOULOS, P. 2020. *Macron: We need to create a Pax Mediterranea to stop imperialist Turkey*. Greek City Times. [online] [cit. 2021-06-01]. Dostupné na: <<https://greekcitytimes.com/2020/09/02/macron-we-need-to-create-a-pax-mediterranea-to-stop-imperialist-turkey-video/>>
- ANTONOPOULOS, P. 2021. *Philia Forum put Greece in the center of new transcontinental geopolitical order*. [online] [cit. 2021-06-10]. Dostupné na: <<https://greekcitytimes.com/2021/02/13/philia-forum-put-greece-in-the-center-of-new-transcontinental-geopolitical-order/>>
- APNEWS 2021. *Greek, Turkish diplomats hold talks after year of strain*. [online] [cit. 2021-06-03]. Dostupné na: <<https://apnews.com/article/turkey-europe-athens-ankara-greece-4e151ac1668178971bb4aa2751bd87e8>>
- BASSIST, R. 2021. *Turkey irked over Israeli-Greek project for undersea power cable*. Al-Monitor. [online] [cit. 2021-06-05]. Dostupné na: <<https://www.al-monitor.com/originals/2021/03/turkey-irked-over-israeli-greek-project-undersea-power-cable>>
- BENEŠ, V. 2012. Mají středoevropské státy společné geopolitické priority? Srovnání zahraničních cest prezidentů v letech 2004 až 2010. *Politologický časopis - Czech Journal of Political Science*, 19(1), 3-31
- BOZKURT, A. 2020. *Turkey has a plan for the invasion of Greece, secret documents reveal*. Nordicmonitor. [online] [cit. 2021-06-04]. Dostupné na: <<https://nordicmonitor.com/2020/06/turkey-planned-to-invade-greece-secret-document-reveals/>>
- CRISISGROUP 2020. *How to Defuse Tensions in the Eastern Mediterranean*. [online] [cit. 2021-06-04]. Dostupné na: <<https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/western-europemediterranean/how-defuse-tensions-eastern-mediterranean>>
- ÇUHADAR, Ç. E., KAARBO, J., KESGIN, B., ÖZKECECI-TANER, B. (2020). Turkish leaders and their foreign policy decision-making style: a comparative and multi-method perspective. *Turkish Studies*, 22(1), 1-27
- DEFENSENEWS 2021. *Cyprus, UAE sign first military cooperation agreement*. [online] [cit. 2021-06-06]. Dostupné na: <<https://www.defensenews.com/global/mideast-africa/2021/01/12/cyprus-uae-sign-first-military-cooperation-agreement/>>
- DENDIAS, N. 2021. *Minister of Foreign Affairs Nikos Dendias' participation in the online event themed: "Discussion on the Greek Grand Strategy: The Foreign Policy Dimension"*. Atény: 17.06.2021. [online] [cit. 2021-06-19]. Dostupné na: <<https://www.mfa.gr/en/current-affairs/statements-speeches/minister-of-foreign-affairs-nikos-dendias-participation-in-the-online-event-themed-discussion-on-the-greek-grand-strategy-the-foreign-policy-dimension-athens-17062021.html>>
- DURUL, T. 2021. *Greece OKs doubling territorial waters in Ionian Sea*. Anadolu Agency. [online] [cit. 2021-06-11]. Dostupné na: <<https://www.aa.com.tr/en/europe/greece-oks-doubling-territorial-waters-in-ionic-sea/2117310>>
- EIBASSOUSSY A. 2018. East Mediterranean gas: a new arena for international rivalry. Ministry of Trade and Industry, Cairo, Egypt. *Review of Economics and Political Science*, 3(2), 70-87

- EMMOTT, R., CHALMERS, J., GUMRUKCU, T. 2021. *Exclusive: EU halts sanctions on Turkey oil executives as ties improve*. Reuters. [online] [cit. 2021-05-19]. Dostupné na: <<https://www.reuters.com/article/us-turkey-eu-exclusive-idUSKBN2BA1KP>>
- EURONEWS 2021a. *Greek and Turkish foreign ministers clash at press conference*. [online] [cit. 2021-06-02]. Dostupné na: <<https://www.euronews.com/2021/04/16/greek-and-turkish-foreign-ministers-clash-at-press-conference>>
- EURONEWS 2021b. *Israel, Greece and Cyprus sign deal for EastMed gas pipeline*. [online] [cit. 2021-06-02]. Dostupné na: <<https://www.euronews.com/2020/01/02/israel-greece-and-cyprus-sign-deal-for-eastmed-gas-pipeline>>
- GREEK CITY TIMES 2021. *UAE Ambassador visits Andravida air base in southern Greece, meets with General Floros*. [online] [cit. 2021-05-21]. Dostupné na: <<https://greekcitytimes.com/2021/04/21/uae-ambassador-visits-andravida/>>
- INTERNATIONAL INSTITUTE FOR LAW OF THE SEA STUDIES (ILLS) 2021. *Maritime boundaries between Greece and Cyprus*. [online] [cit. 2021-06-07]. Dostupné na: <<http://iilss.net/maritime-boundaries-between-greece-and-cyprus/>>
- JO, H. 2021. *Can the UAE emerge as a leading global defense supplier?* Defensenews. [online] [cit. 2021-06-12]. Dostupné na: <<https://www.defensenews.com/digital-show-dailies/index/2021/02/15/can-the-uae-emerge-as-a-leading-global-defense-supplier/>>
- KAARBO, J. 2015. A foreign policy analysis perspective on the domestic politics turn in IR theory. *International Studies Review*, 17(2), 189-216.
- KHADDURI, W. 2012. East Mediterranean Gas: Opportunities and Challenges. *Mediterranean Politics*, 17(1), 111-117
- KÖK, N. E. 2021. *EU Leaders Summit And The Future Of EU-Turkey Relations*. Middle east political and economic institute. [online] [cit. 2021-06-23]. Dostupné na: <<https://mepei.com/eu-leaders-summit-and-the-future-of-eu-turkey-relations/>>
- KRATOCHVÍL, P., DRULÁK P. (eds.) 2009. *Encyklopédie mezinárodních vztahů*. Praha, Portál
- KRATOCHWIL, F. 1989. *Rules, norms, and decisions: On the conditions of practical and legal reasoning in international relations and domestic affairs*. Cambridge, Cambridge University Press.
- LANTIS, S. J., BEASLEY, R. 2017. Comparative Foreign Policy Analysis. *Oxford Research Encyclopedia of Politics*.
- LOPES DA SILVA, D., TIAN, N., MARKSTEINER, A. 2021. *Trends in World military Expenditure 2020*. SIPRI. [online] [cit. 2021-06-10]. Dostupné na: <https://sipri.org/sites/default/files/2021-04/fs_2104_milex_0.pdf>
- MCCLELLAND, CH. A., PFALTZGRAFF, R. 2019. International relations. *Encyklopediia Britannica*.
- MINISTERSTVO ZAHRANIČNÝCH VECÍ HELENISTICKEJ REPUBLIKY (MZV GR) 2021. *Announcements - Statements – Speeches*. [online] [cit. 2021-06-23]. Dostupné na: <<https://www.mfa.gr/en/current-affairs/statements-speeches/>>
- MINISTERSTVO ZAHRANIČNÝCH VECÍ TURECKA (MZV TR) 2021. *Latest Developments*. [online] [cit. 2021-06-23]. Dostupné na: <<https://www.mfa.gov.tr/sub.en.mfa?7342a8d1-3117-42aa-8ddd-01adb5653889>>
- OZSOY, T. 2021. *Turkey's Erdogan Unveils New Natural Gas Discovery in Black Sea*. Bloomberg. [online] [cit. 2021-06-20]. Dostupné na: <<https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-06-04/turkey-s-erdogan-unveils-new-natural-gas-discovery-in-black-sea>>
- PITTA, A. 2021. *'New era for the region' as FMs of Cyprus, Greece, Israel and UAE meet in Paphos*. CyprusMail [online] [cit. 2021-06-17]. Dostupné na: <<https://cyprus-mail.com/2021/04/16/new-era-for-the-region-as-fms-of-cyprus-greece-israel-and-uae-meet-in-paphos/>>
- PŠEJA, P. (ed.) 2005. *Přehled teorií mezinárodních vztahů*. Masarykova univerzita v Brně. Mezinárodní politologický ústav, Brno.

- REUTERS 2021a. *Greece submits bill on western territorial waters extension*. [online] [cit. 2021-06-16]. Dostupné na: <<https://www.reuters.com/world/greece-submits-bill-western-territorial-waters-extension-2021-01-09/>>
- REUTERS 2021b. *Greece signs deal to provide Saudi Arabia with Patriot air defence system*. [online] [cit. 2021-06-16]. Dostupné na: <<https://www.reuters.com/world/middle-east/greece-signs-deal-provide-saudi-arabia-with-patriot-air-defence-system-2021-04-20/>>
- ŠANDOR, F. 2021. Eastern mediterranean rivalry. In *Peace & Security Monitor*. Challenges in The Mediterranean region. Platform for Peace and Humanity. [online] [cit. 2021-06-15]. Dostupné na: <https://peahum.files.wordpress.com/2021/05/peace-security-monitor_issue-1.pdf>
- SIEGL, E. 2020. *Vzdorující demokracie – rozcestí a proměny současného Turecka*. Praha, NLN.
- SIPRI 2021. *Military expenditure by country*. [online] [cit. 2021-06-20]. Dostupné na: <<https://sipri.org/sites/default/files/Data%20for%20all%20countries%20from%201988%E2%80%932020in%20constant%20%282019%29%20USD%20%28pdf%29.pdf>>
- SUKKARIEH, M. 2021. *The East Mediterranean Gas Forum: Regional Cooperation Amid Conflicting Interests*. Natural Resource Governance Institute. [online] [cit. 2021-06-17]. Dostupné na: <https://resourcegovernance.org/sites/default/files/documents/the_east_mediterranean_gas_forum_regional_cooperation_amid_conflicting_interests_0.pdf>
- THE MINISTRY OF ENERGY OF ISRAEL 2021. *Aphrodite-Yishai's dispute resolved*. [online] [cit. 2021-05-28]. Dostupné na: <<https://www.energy-sea.gov.il/English-Site/Lobby/Articles/Pages/agreement-on-the-Aphrodite-Yishai's-dispute.aspx>>
- THE WORLD BANK 2021. *Military expenditure (current USD)*. [online] [cit. 2021-06-20]. Dostupné na: <<https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.CD>>
- VIOTTI, R. P., KAUPPI, V. M. 2012. *International relations*. Fifth Edition. Longman.
- WALT, M. S. (1998) *International Relations. One World, Many Theories*. *Foreign Policy*, 110, 29-46.
- WILHELM, A. 2006. *Aussenpolitik. Grundlagen, Strukturen und Prozesse*. R Oldenburg Verlag München Wien.
- WINTER, CH. 2018. *Gas, pipeline dreams and gunboat diplomacy in Mediterranean*. Deutsche Welle. [online] [cit. 2021-06-03]. Dostupné na: <<https://www.dw.com/en/gas-pipeline-dreams-and-gunboat-diplomacy-in-mediterranean/a-43228234>>
- ZAKEN, D. 2021. *Israel, Cyprus, Greece advance underwater power cable project*. Al-Monitor. [online] [cit. 2021-05-25]. Dostupné na: <<https://www.al-monitor.com/originals/2021/03/israel-lebanon-greece-cyprus-egypt-yuval-steinitz-gas-cable.html>>

Greece-Turkish disputes on the maritime borders in the eastern Mediterranean – political-geographic analysis

Summary

The paper aims to provide a political-geographical analysis of the geopolitical development of the Eastern Mediterranean in the context of the foreign policy of Greece and Turkey in the period of 2019–2021. The discovery of oil and natural gas is rapidly turning the Eastern Mediterranean region into a scene of a power struggle for energy resources and strategic connections. Due to its location, the region determines complex relations not only between Greece and Turkey – the main actors in border disputes – but also between regional powers and global players.

Based on the theoretical approaches of international relations, we describe and discuss a suitable theoretical approach explaining the current tense relations and interests of the actors. In the theoretical part, we describe the principles of realism,

liberalism and constructivism, and we argue the applicability of individual approaches in the study of conflicts in the Eastern Mediterranean. In addition to theoretical approaches, we clarify the current principles of demarcation of international maritime borders related to international law and the reality of international relations and the policy pursued in the region.

In the analytical part, we describe the geopolitical reality and the causes of the current security development. We analyze the activities of Turkey and Greece, as well as their relationship over the last two years. We draw attention to the emerging blocs of “alliances” and partnerships between Turkey and Greece facing each other, pointing to the most dynamic regions and states that are of interest to both countries. Last but not least, we draw attention to the European Union as a significant player in easing tensions in the region. However, its essential unity in foreign affairs concerning these disputes is significantly absent.

Finally, we quantify the foreign policy of both Turkey and Greece based on an analysis of the number of diplomatic meetings of foreign ministers, focusing on the territorial aspect of these meetings. The result clearly confirms the power struggle of the “coalition” of Greece, Cyprus, Israel, Egypt, France, and the United Arab Emirates and Saudi Arabia against the seemingly lonely Turkey.